

„Pradėti kūdikį – pratęsti kūrimą“*

Dr. Eglė MARKŪNIENĖ

KMUK Neonatologijos klinikos vadovė

Šiuolaikinė technika leidžia nufotografuoti vaisių motinos įsčiose, net nufilmuoti visą apvaisinimo procesą. Maža to – nuotraukose įmanu užfiksuoti moteriškosios ir vyriškosios ląstelių susijungimo momentą. Šiame procese dalyvaujantys moteriški ir vyriški hormonai atrodo tarsi šviesos kristalai. Tai galima palyginti su reginiu, kurį vaikai mato žiūrėdami pro mozaikinio žiūrono akelę, kai sukdami keičia sukrentančių stikliukų padėtį. Tiriant galingais mikroskopais, vyriškasis hormonas – testosteronas primena visomis varšomis žėrinčius piramidžių ar rombų formos kristalus. Moteriškieji hormonai – estrogenai panašūs į švytinčias įvairiaspalves ramunes, kuriomis mėgstame burti „myli–nemyli“.

Įvykus apvaisinimui, atsiranda trečiasis hormonas – progesteronas. Tada kristalai praranda savo formą bei spalvas ir tampa dar gražiau žėrinčia visuma, tarsi mozaika. Štai kokia nuostabi, kupina šviesos žmogaus pradžia.

Prieš pusmetį Kaune vykusioje neonatologų konferencijoje pranešėjai iš Vokietijos, patys baisėdamiesi savo tyrimų rezultatais, sakė, kad 28–39 metų sulaukusios jų tautietės nebenori vaikų. Visais laikais pasitaikydavo tokių moterų; Vokietijoje 1997-aisiais jų buvo 8 procentai, 2000 m. – 27, o 2003 m. – net 41 proc.! Kone pusė vaisingiausio amžiaus, labiausiai subrendusių, savo malonumui jau pagyvenusių moterų... Įdomu, kokia būtų statistika Lietuvoje?

Atėjusi apžiūrėti naujagimio, pasveikinu motinas susilaukus vaikelio, o išvykstančias pakviečiu vėl sugrįžti pas mus gimdyti antro ar trečio. Beveik visos nusipurto ir sušunka: ne, ne, ne! Tarsi būčiau palinkėjusi susirgti mirtina liga. Kita, žiūrėk, dar ir priduria – daugiau tai jau nebus... Širdį nusmelkia liūdesys. Mintyse pagalvoju: negi jautiesi vienintele gyvybes valdove? Gal ir kitas vaikutis panorės ateiti, nepaklusdamas jokiems leistiniams ar neleistiniams šeimos planavimo metodams. O Gyvybės Viešpats? Gal Jis vėl atsiųs tau kūdikį? Per 15 metų trunkančią gydytojos praktiką vos kelis kartus išgirdau nuoširdų, šiltą atsakymą – kaip Dievas duos... Nekalbu apie tas motinas, kurios gimdo vaikus vieną po kito, kad paskui iš valsty-

bės gautų pašalpas išgertuvėms. Tokių mažai ir šįsyk ne apie jas šneka. Turiu omenyje didžiumą moterų, turinčių pastogę, prasimaitinimo šaltinius (ne vien iš pašalpų) ir kitus dalykus, reikalingus vaikeliumi auginti.

Nūdienos problema – vis augantis prieš laiką gimusių kūdikių skaičius. Vokietijoje 1992 m. pasaulin atėjo 6,5 proc. tokių vaikelų, 2004 m. – 9 proc. Prancūzijoje 1980–1995 m. neišnešiotų kūdikių gimdavo 5,6 proc., 1998 m. – 7,5 proc. Lietuvoje analogiška statistika pradėta kaupti palyginti neseniai. 1999-aisiais mūsų šalyje anksčiau laiko gimė 5 proc. mažylių, 2004 m. – 5,3 proc. Tai gi taip pat pastebima didėjimo tendencija, nors ne tokia ryški kaip kitose Europos šalyse. Kodėl vyksta šie pokyčiai?

Vienas įžymiausių Prancūzijos neonatologinės medicinos specialistų profesorius Jean Pierre Relier (Žanas Pjeras Reljė) sako: „Mes aukojame savo vaikus nežmoniškai gyvenimui“. Matydamas didėjančią prieš laiką gimstančių kūdikių skaičių ir atlikdamas mokslinius tyrimus, jis teigia, kad pagrindinė priežastis – ne sunkios ekonominės sąlygos, karai ar pan., bet motinas, tėvus ir apskritai visuomenę užvaldęs nerimas. Kitaip tariant, stresas. Visi pripažįstame, jog jis neatskiriamas žmogaus gyvenimo dalis, turinti ir teigiamų aspektų: skatina kū-

rybingumą, aktyvumą ir pan. Tačiau J. P. Relier kalba apie chronišką moters stresą. Mokslininkas siūlo pažvelgti, kaip atrodo eilinės prancūzės diena: nuolatinis bėgimas, ilgos kelionės į darbą ir iš jo, perkrauta darbotvarkė, prasta vidinio gyvenimo higiena. Šitaip skubėdama gyvena ir kūdikio besilaukianti moteris. Nėštumo ir gimdymo atostogų ji geriausiai atveju išsineša likus kelioms savaitėms iki vaikelio atėjimo. Visais amžiais aukštą išsivystymo lygį pasiekusios tautos, kaip antai egiptiečiai, graikai, kinai, indai, sudarydavo motinai, ypač nėščiai, išskirtines – švelnias ir lengvatines gyvenimo sąlygas. Paradoksalu, tačiau šiandien, kai bešališkas mokslas patvirtino senovinių pažiūrų svarbą sveikatai ir net žmogaus išlikimui, gyvenama vadovaujantis nepalyginti mažesne išmintimi. Tokią pačią išvadą iš garsių antropologijos bei medicinos mokslininkų lūpų teko išgirsti ir Londono universitete 2001 m.

Pokalbį su profesoriumi J. P. Relier, užrašytą L. Adrian, neseniai perskaičiau Prancūzijos katalikų savaitraštyje „Famille chrétienne“ (Nr. 1288). Iškilau specialisto mintys, manyčiau, aktualios ir mums. Per trisdešimt metų pasaulyje pasiekta didžiulės pažangos pažįstant negimusio vaikelio gyvenimą bei jausmus. Įsčių vaisius yra asmenybė. Niekas jau nebesiginčija, jog motinos ir vaiko ryšys,

* Jonas Paulius II. *Evangelium Vitae*, 43

išauštas iš meilės, kartais lydimos nerimo, nėra vien tik biologinis; jis ima formuotis gerokai prieš gimimą. Tai vadinama „kūdikio galvoje“ *imprintingu* (angl. *imprint* – įspaudas, žymė, pėdsakas). Anot prancūzų profesoriaus, šio ryšio anomalija kelia didžiausią riziką įvykti priešlaikiniam gimdymui. Labai anksti, nuo šeštosios nėštumo savaitės, gimdos ertmėje ima vystytis įvairios embriono jutimo sistemos. Tai prasideda nuo nosies: uoslės receptoriai tampa jautrūs amniotinio skysčio aromatinėms molekulėms, kurios keičiasi pagal motinos gyvenimo režimą bei emocijas, pvz., ar ji laiminga ir rami, ar susijaudinusi. Paskui vaikeliiui atsiranda odos jautrumas, po to vestibuliarinis – jis pradeda suvokti savo padėtį gimdoje. Vėliau susiformuoja klausos ir galiausiai vizualinė sistema. Jutimų visuma negimusiam vaikui suteikia nepaprastai turtingos informacijos. Šitai būtina paaiškinti motinoms.

Kyla klausimas, kaip nerimas gali persiduoti motinos pilve esančiam kūdikiui. Stresas paskatina nenormalią katecholaminų sekreciją. Šios medžiagos per placentą iš motinos kraujo perduodamos vaisiui ir jam, lygiai kaip suaugusiems, sukelia tachikardiją (pagreitetą širdies veiklą), nenormalią gestikuliaciją. Kitaip tariant, vaikas šia emocija dalijasi su motina ir jaučia giliau nei ji. Kadangi jų ryšys kartu yra simbiotinis ir diferencialinis, šitai leidžia kiekvienam reaguoti į kito pasikeitimus individualiu būdu. Jausmus – baime, nerimą, džiaugsmą ir kt. biologiškai „pažadina“ įvairių sekrecijos liaukų išskiriami hormonai, galintys sukelti ir depresiją ar, priešingai, euforiją ir pan. Deja, tai, apie ką gerai nusivokė dar pirmųjų žmonių, dabarties mokslui įvardijus organizme vykstančias chemines reakcijas, net nufotografavus šių reakcijų rezultatus, šiuolaikinis žmogus visiškai ignoruoja, teigdamas sau ir kitiems, jog vaisius – tik augalėlis, kurį maitina placenta... Betgi tos perteklinės stresinės medžiagos taip pat maitina šį „augalą“!

Šiandien jau žinoma, kad stresas žmogaus pradėjimo metu gali būti atsakingas už receptorių struktūros ano-

malijas augimo hormonams, „atsakiniams“ už placentos formavimąsi. Viena iš priešlaikinio gimdymo ar vaikelio per mažo svorio priežasčių – nepakankama placentos funkcija. Tada vaikutis badauja ir gimsta anksčiau nei turėtų, nes skuba „bėgti“ nuo bado!..

Anot J. P. Relier, „vakarietės moka daryti vaikus, bet nemoka jų laukti“. Apvaisinimas *in vitro* (mėgintuvėlyje) Va-

karuose neišmatuojamai paplitęs. Tačiau po tokių bandymų vos 10 proc. moterų pavyksta susilaukti vieno kūdikio, o 90 proc. mėginimų baigiasi nesėkmingai. Dirbtinai pradėti vaikeliai patiria daugiau naujagimystės problemų. Viena profesoriaus pacientė aštuonis mėnesius buvo nėščia, bet net keturias dienas savo įsčiose saugojo mirusį vaisių to nė nesuprasdama... Sunku paneigti šio specialisto teiginį, jog didžiuma moterų prarado intuityvų, kūnišką, gilų ryšį su savo kūnu. Per daug jų priima nėštumą be mažiausio pasirengimo, tarsi tai būtų nereikšmingas etapas. Net eiliniam mokykliniam egzaminui žmonės įtemptai ir atsakingai ruošiasi, o gyvybės pradėjimui, puoselėjimui, laukimui, gimimui – ne. Betgi čia rizikuojama kitos būtybės gyvybe ir sveikata!

Beje, J. P. Relier parašė romaną, kurio herojė yra „super women“, hiperaktyvi žurnalistė. Šis personažas ir išgalvotas, ir ne. Jame telpa visų autoriaus per trisdešimt neonatologo darbo metų konsultuotų moterų gyvenimai. Jos dirba ir gyvena kaip vyrai – dažnai net sunkiau nei jie, siekdamos profesinės karjeros, vilkdamos papildomą namų ūkio našta ir nuolat stigdamos laiko. Kai vis vėliau, jau artėdamos prie 30–35

metų amžiaus, nusprendžia turėti pirmąjį vaikelį, joms nebėra kada laukti natūralaus apvaisinimo, nes dažnai jis neįvyksta taip greitai, kaip teturint dvidešimt. Net pasijutusias nėščios moterys pareiškia, kad nėštumas nėra liga, ir tęsia įprastinį audringą, kupiną įtampos gyvenimą, nes mano jį esant „normalų“. Tačiau taip gyventi nėra normalu, nors nėštumas išties ne liga. Gamta taip

pat reikalauja savo teisių: tikros ramybės, švelnumo, atidumo ir daug daug meilės gimsiančiam vaikui.

Laukdami kažko sugrįžtant ar ateinant, klausomės ir girdime. Kūdikio laukimas taip pat yra girdėjimas. Profesorius sako, jog reikia būti pasirengus klausytis naujos būtybės – visai kito žmogus nei mama ar tėtis. Labai anksti, nuo pat nėštumo pradžios, būtina palaikyti su ja emocinį, sensorinį bei psichologinį ryšį. Juk vaikutis klausosi ir girdi, jis pasirengęs pradėti dialogą, sudarytą iš žodžių, judesių, tylėjimo, kiekvienam kalbant savo kalba. Aišku, mažylis dar nesuvokia žodžių prasmės, užtat supranta jausmą – kad jau priimamas su meile, skatinančia jo troškimą gyventi. Visi psichologai, anot prof. Relier, tvirtina: nemylimi motinų įsčiose vaikai vėliau patiria daugiau blogio negu mylimi. Švedų psichiatras Huttunenas įrodė, kad vaikai, netekę tėvo dar negimę, gali patirti dvigubai daugiau sunkių psichologinių smūgių, negu tie, kurie praranda tėvą po gimimo.

O ar egzistuoja tobulas nėštumas? Ne, atsako prancūzų mokslininkas, bet esti idealus nėštumas, keliantis tik vieną sąlygą – norėti vaikelio! Kūdikis gali būti nenumatytas, nelauktas, tačiau jis